

СУРХОНДАРЁ ВИЛОЯТИДА ОНА ВА БОЛА МУҲОФАЗАСИ: АМАЛИЙ НАТИЖАЛАР

Раджапова Сабохат Бобировна

Термиз давлат университети Жаҳон тарихи кафедраси доценти в.б.,

Тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)

УДК: 94(575,151)

<https://orcid.org/0009-0007-6910-5520>

Аннотация: Ушбу мақолада мустақиллик йилларида Ўзбекистонда аёллар саломатлигини сақлаш ва уларнинг тиббий маданиятини янада юксалтириш учун олиб борилган ислохотлар ёритилган. Шунингдек, оналик ва болаликни муҳофаза қилиш юзасидан ҳам фикр мулоҳазалар акс этган.

Калит сўзлар: “Она ва бола скрининг маркази”, “Оила йили”, “УЗИ” ва “Колкоскон”, “Соғлиқни сақлаш аълочилиси”, “Хурмат белгиси”.

Abstract: This article discusses the reforms carried out in Uzbekistan during the years of independence to protect women's health and further improve their medical culture. It also reflects opinions on the protection of motherhood and childhood.

Keywords: “Mother and Child Screening Center”, “Year of the Family”, “UZI” and “Kolkoskon”, “Healthcare Excellence”, “Honorary Badge”.

КИРИШ (ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION). Ўзбекистон Республикаси мустақилликка эришгандан сўнг аҳоли саломатлигини муҳофаза қилиш, хусусан оналар ва болалар соғлигини яхшилаш давлат сиёсатининг муҳим йўналишларидан бирига айланди. 1991 йилдан 2017 йилга қадар мамлакатимизда ҳомиладорликни режалаштириш, туғруқлар ораллигини қисқартириш, ҳомиладор аёлларни ҳудудий тиббиёт муассасалари орқали назоратга олиш ва бошқа қатор чора-тадбирлар натижасида оналар ўлими кўрсаткичи сезиларли даражада, яъни 3 баробарга камайди. Мазкур ижобий ўзгаришлар мамлакатнинг барча ҳудудларида кузатилган бўлса-да, алоҳида ҳудудларда

бу борадаги ишларнинг ўзига хос хусусиятлари мавжуд.

МУҲОКАМА (ОБСУЖДЕНИЕ / DISCUSSION). 1991 йилдан токи 2017 йилга келиб республикамызда ҳомиладорликни режалаштириш, туғруқлар ораллигини қисқартириш, ҳомиладор аёлларни ўзлари яшаб турган ҳудудий тиббиёт муассасалари орқали назоратга олиш, шунингдек, бошқа омиллар натижасида оналар ўлими 3 баробарга қискарди.

Сурхондарё вилоятида туғруқ билан боғлиқ ва оналар саломатлиги билан боғлиқ салбий ҳолатларнинг олдини олиш мақсадида Вилоят ҳокимининг 1998 йил 27 июлдаги 155-Ф фармойиши билан “Она ва бола скрининг маркази” қурилишига киришилди[1]. Мазкур марказ 2000 йилнинг 4 чорагида иш бошлади, аммо марказ тиббий ускуналар билан 2004 йилга келиб тўлиқ жиҳозланиб бўлди.

1998 йилнинг “Оила йили” деб эълон қилиниши муносабати билан вилоятда хотин-қизлар саломатлигини мустаҳкамлаш ва чекка ҳудудларда истикомат қилувчи аҳоли саломатлигини назорат қилиш мақсадида туманларда тиббиёт назорат пунктлари ташкил қилинди. Шунингдек, фертил ёшидаги аёлларда ва ўсмирлардаги эрта сил касаллигини аниқлаш натижасида 732 нафар сил касаллиги билан беморлар аниқланди ва уларнинг 288 нафари туғруқ ёшидаги аёллар эканлиги соҳада янги тадбирларни ишлаб чиқиш лозимлигини кўрсатди[2].

Аҳоли ўртасида турли вирусли касалликларнинг олдини олиш мақсадида текширувлар олиб борилди ҳамда 176 нафар беморда ВИЧ аниқланди, мазкур

аниқланган беморларнинг 46 нафарини аёллар ташкил этди. Касалликка чалинган аёлларнинг барчасига бепул тиббий ёрдам кўрсатилиб, уларни даволаш учун 106 млн. сўм ажратилди. Вилоят соғлиқни сақлаш бўлими томонидан ушбу беморларнинг ҳолати доимий назоратга олинди, уларга тиббий кўмак берилди.

Вилоятнинг экологик жиҳатдан муаммолари мавжуд бўлган Сарийон ва Узун туманларида хотин-қизларнинг саломатлиги алоҳида назоратга олинди. Хусусан, Сурхондарё вилоятида фаолият олиб бораётган 139 та қишлоқ врачлик пунктларига кўчма шифокорлар гуруҳлари жўнатилиб, туғруқ ёшидаги аёлларни “УЗИ” ва “Колкоскон” тиббий аппаратларида кўриқдан ўтказдилар.

Шунингдек, 1998 йилга келиб вилоятда кам қонлилик ҳолати аниқланган 234 нафар аёлларга “Соғлом авлод жамғармаси” томонидан 100 минг сўмлик 700 упаковка “Ферросерон” таблеткаси берилди. Бундан ташқари мазкур аёлларга кам қонлилик ва унинг олдини олиш бўйича кўплаб амалий маслаҳатлар ҳам берилди[3]. Темир моддасига бой бўлган таблеткалар моддий ёрдам сифатида кам қонлилик билан рўйхатга олинган аёлларга етказиб берилди. Шунингдек, вилоят ҳудудида 1998 йилга келиб соғлиқни сақлаш соҳасида меҳнат қилаётган 30 751 нафар ходимнинг 17 889 нафарини хотин-қизлар ташкил қилди[4].

Уларнинг асосий қисми ўрта тиббиёт ходимлари бўлиб улар жойларда хотин-қизлар саломатлигини янада яхшилаш учун хизмат қилди. Вилоят тиббиётида ўзининг ўрнига эга ва кўплаб ходимлар учун устоз, Термиз шаҳри ва вилоятимиз аҳолисининг соғлиғини мустаҳкамлашда тинимсиз меҳнат қилган қўли енгил шифокорлардан бири Элдара Гатаулинадир. Элдара Нагумовна Термиз шаҳрида туғилди. Элдара Гатаулина Душанбе шаҳридаги тиббиёт олийгоҳини тамомлади. Элдара Нагумовна қилган фидойи меҳнатлари туфайли республикада фахрли мукофотларни кўлга киритиб, “Соғлиқни сақлаш аълочиси”, “Хурмат белгиси”

ордени, “Шавкатли меҳнати учун” медали, “Қизил Ярим Ой” ва “Қизил Хоч” жамиятининг олий мукофоти ҳамда “Меҳнат фахрийси” кўкрак нишонлари ва унвонлар билан тақдирланди. Унинг олган энг катта мукофоти халқ меҳри бўлиб, вилоятда болалар саломатлигини назорат қилиш ҳамда улардаги касалликларни аниқлаб тиббий кўмак бериш жараёнида малакали шифокор эканлигини намоён қилиб борди[5].

Мамлакатда соғлом авлодни шакллантиришнинг асосий омилларидан бири бўлажак оналар, яъни балоғат ёшидаги қизларнинг саломатлигини муҳофаза қилиш ва уларни эрта турмушга беришнинг олдини олишдир. Сурхондарё вилоятида қизларни балоғат ёшига турмушга бериш ҳолати 1995 йилга қадар республикада энг кўп учрайдиган вилоятлардан бири ҳисобланди. 1995 йилда 471 нафар қизларни эрта турмушга бериш вилоят хотин-қизлар қўмитаси томонидан рўйхатга олинган, бу ҳолатларнинг салбий оқибати аҳолига тушунтирилиб борилди ва 1996 йилда рақамлар 15 маротабага камайиб 32 нафар қизларни эрта турмушга бериш ҳолати кузатилди[6]. 2000 йилнинг биринчи ярим йиллиги якунларига кўра вилоятда балоғат ёшига етмай эрта узатилган қизлар сонининг кескин камайганлиги ва уч нафарни ташкил қилганлигини кўриб ўтишимиз мумкин[7].

1999 йил 20 апрелда “Аёллар йили давлат дастури” доирасида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси оила, оналик ва болаликни ижтимоий муҳофаза қилиш қотибияти томонидан ишлаб чиқилган “Қизларни турмушга тайёрлаш” дастури вилоятда ўрганилиб шу асосда вилоятнинг дастури ишлаб чиқилди ва жойларда татбиқ қилинди. Юқорида белгиланган дастур асосида жуда ҳам кўплаб ишлар амалга оширилди ҳамда дастур уч босқичда амалга оширилди[8]. Жумладан:

1-босқич: Мактабгача ва кичик мактаб ёшидаги қизлар билан ишлаш;

2-босқич: Мактаб ёшидаги ва ўсмир қизлар билан ишлаш.

3-босқич: Балоғат ёшидаги қизларни турмушга тайёрлаш:

Шаҳар мактабларида ҳамда Олий ва ўрта махсус билим юртларида таълим олаётган қизларни оилага тайёрлаш борасида ҳам ишлар олиб борилди. Ушбу дастурга асосан вилоятдаги мавжуд катталар поликлиникалари қошида “Оила ва никоҳ” хоналари очилди. Дастур доирасида вилоятнинг таълим даргоҳларида “Қизлар-миллат келажаги”, “Қизларнинг маънавий сифатлари”, “Турмуш ва муомала маданияти” ва “Оила чироғи аёл” мавзуларида давра суҳбатлари олиб борилди[9].

“Камолот” жамғармаси билан биргаликда “Қизлар одоби билан”, “Одобли қиз элга манзур”, “Турмуш маданияти” ва “Соғлом она-соғлом жамият” мавзусида семинар-тренинглар ўтказилди. Сурхондарё вилоятида аёллар саломатлигини янада мустаҳкамлаш ҳамда миллий кадриятларимизни юксалтириш мақсадида 1999 йилдан бошлаб вилоят аёллари ўртасида “Тўмарис” хотин-қизлар ўйинлари фестивали бўлиб ўтди.

Ушбу йилда фестивалга жами 2500 нафар хотин-қизлар жалб қилиниб, фестивал доирасида спорт ўйинлари ўтказилди. Шунингдек, ушбу йилда вилоятда туғиш ёшидаги аёлларнинг сони аниқланиб, уларга ҳар томонлама тиббий кўмак берилди. Вилоятда 1999 йилда 369 466 нафар туғиш ёшидаги аёллар аниқланиб, уларга тиббий кўмак берилиб, жойлардаги амбулаториялар рўйхатига олиниб, туғиш ёшидаги 94 % аёллар тўлиқ тиббий кўриқдан ўтказилди[10]. “Аёллар йили” давлат дастури ва ушбу йилда амалга оширилган тадбирлар натижасига қарамасдан Сурхондарё вилоятида 1999 йилда кам таъминланган оилаларда истиқомат қилувчи ҳомиладор аёлларнинг озик-овқат маҳсулотлари билан таъминланиш режаси 51,1 % гагина бажарилди (Қашқадарё вилоятида эса 70,1 % ни ташкил қилди)[11].

2000 йилнинг “Соғлом авлод йили” деб эълон қилиниши ва йил доирасида махсус дастур қабул қилиниши мамлакатда хотин-

қизлар саломатлигини янада мустаҳкамлаш учун муҳим асос бўлиб хизмат қилди. “Соғлом авлод йили” давлат дастури бевосита 3 та муҳим йўналишдан иборат бўлиб, унинг учинчи босқичида аёллар саломатлигини янада мустаҳкамлашга алоҳида эътибор берилди[12].

Дастур доирасида Сурхондарё вилоятида хотин-қизлар саломатлигини мустаҳкамлашга алоҳида эътибор қаратилиб, вилоятда хотин-қизлар саломатлигини мустаҳкамлаш, болалар ўлими, никоҳсиз фарзандли бўлиш, оилавий ажримлар, хотин-қизлар ва вояга етмаганлар жиноятчилигининг олдини олиш борасидаги ишлар янада кучайтирилди.

Туғиш ёшидаги аёлларни тўлиқ тиббий кўриқдан ўтказиш, уларни ўз саломатлигига бўлган масъулиятини оширишга қаратилган тадбирлар шулар жумласидан саналади. “Соғлом авлод учун” халқаро хайрия жамғармасининг вилоят филиалига қарашли тиббий-ижтимоий потранаж бригада вилоятнинг 7 та туманида бўлиб, 10 902 нафар аҳоли тиббий-ижтимоий кўриқдан ўтказилди. Кўриқдан ўтказилганлардан 4965 нафари туғиш ёшидаги аёллар эканлиги аниқланди. Олиб борилган текширувлар натижасида вилоятда оналар ўлими 1999 йилда вилоятда 12 нафарни ташкил қилган бўлса, 2000 йилда 3 нафарга камайди[13].

ХУЛОСА (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION). 1991-2000 йиллар давомида Ўзбекистон Республикаси, хусусан Сурхондарё вилоятида оналар ва болалар саломатлигини муҳофаза қилиш борасида қабул қилинган давлат дастурлари ва амалга оширилган чора-тадбирлар ижобий натижалар берди. “Оила йили” ва “Соғлом авлод йили” каби давлат дастурлари доирасида ташкил этилган “Она ва бола скрининг маркази”, тиббиёт назорат пунктлари, камқонликка қарши кураш, эрта турмушга чиқишнинг олдини олиш бўйича тарғибот ишлари, “Қизларни турмушга тайёрлаш” дастурининг жорий этилиши ва “Тумарис” хотин-қизлар ўйинлари фестивали каби тадбирлар аёллар

саломатлигини мустаҳкамлашга хизмат қилди. Ушбу саъй-ҳаракатлар натижасида вилоятда оналар ўлими кўрсаткичларининг сезиларли даражада камайишига эришилди. Шунга қарамай, кам таъминланган оилалардаги ҳомиладор

аёлларни озиқ-овқат билан таъминлаш каби айрим соҳаларда муаммолар мавжудлиги кўриниб турибди. Келгусида бу каби масалаларни ҳал этиш ва эришилган ижобий тендентсияларни давом эттириш долзарб вазифа бўлиб қолади

АДАБИЁТ ВА МАНБАЛАР РЎЙХАТИ (ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТРАТУРА / REFERENCES):

1. Сурхондарё вилояти жорий архиви. 1091-фонд, 16-рўйхат, 143-йиғма жилд, 67-варақ.
2. Сурхондарё вилояти жорий архиви. 1091-фонд, 16-рўйхат, 143-йиғма жилд, 120-варақ.
3. Сурхондарё вилояти ҳокимлиги жорий архиви, доимий фонд. 1998 йилги ҳужжатлар, М-1049 жамғарма, 89-варақ.
4. Сурхон тонги. 1998 йил, 23 март. - Б. 2.
5. Сурхондарё вилоят Тиббиёт бошқармасининг жорий архиви. 2000-2006 йилги ҳисоботлар.
6. Сурхондарё вилояти жорий архиви. 143-фонд, 10-рўйхат, 103-йиғма жилд, 51-варақ.
7. Сурхондарё вилоят давлат архиви. 143-фонд, 13-рўйхат, 207-йиғма жилд, 79-варақ.
8. Сурхондарё вилоят давлат архиви. 1091-фонд, 1-рўйхат, 829-йиғма жилд, 82-варақ.
9. Сурхондарё вилояти давлат архиви. 1091-фонд, 1-рўйхат, 829-йиғма жилд, 82-варақ.
10. Сурхон тонги. 1999 йил 3 май. - Б. 4.
11. Сурхондарё вилояти ҳокимлиги жорий архиви. “Аёллар йили” Давлат дастури ва унинг ижроси юзасидан ҳисобот.
12. Тўйчиева Х. Мақсад-она ва бола соғлиги, оила фаровонлиги. /Оила ва жамият. - 2002. - № 4. 23-24 январь.
13. Сурхондарё вилояти давлат архиви. 1091-жамғарма, 1-рўйхат, 829-йиғма жилд, 87-варақ.